

קנין ט - בשמחה, לגשת אל התורה בעליצות וחדווה

אנו רגילים לתרגם את פירוש המלה 'שמחה' – במובן של סיפוק נפשי, להיות מרוצה ושמח, להיות מאושר. אבל במקרא ובחז"ל משמש לשון זה בעיקר במובן של עליצות ובדיחות דעת. הקנין התשיעי מלמד שבשביל ללמוד תורה צריך עליצות ובדיחות דעת.

אני רואה בעיני רוחי אותך הקורא, מתפלא וצועק ב' צעקות: (א) מנין לך דבר מחודש כזה? (ב) הרי הקניינים הקודמים עסקו 'באימה' ו'ביראה', ואיך אפשר לבאר ש'בשמחה' היינו 'בבדיחות דעת'?!
אך האמת היא, ששתי שאלותיך מתורצות אחת בחברתה...
כי שאלתך השניה היא באמת שאלת הגמרא בברכות, ומכאן תשובה לשאלתך הראשונה...

הגמרא בברכות ל,ב שואלת על מה שאמרו שם שהתורה צריכה להיות מתוך שמחה של מצוה, והרי צריך ללמוד תורה באימה? ומיישבת הגמרא שיש חילוק בין קודם הלימוד לבין שעת הלימוד. "כי הא דרבה, **מקמי דפתח להו לרבנן אמר מילתא דבדיחותא, ובדחי רבנן**. לסוף יתיב באימתא ופתח בשמעתא" ופירש רש"י 'בדחי רבנן - נפתח לבם מחמת השמחה'.
נמצא שהלימוד עצמו צריך להיות באימה, אבל 'נקודת המוצא', הגישה ללימוד צריכה לבוא מתוך מקום של עליצות וחדווה. זה נקרא 'שמחה של מצוה'.
כמובן שהשמחה הזו של העליצות והבדיחות נובעת מהמובן הבסיסי של השמחה, מהרגשת האושר והסיפוק בלימוד התורה הקדושה. אבל בזה לא די, צריך שהאושר והסיפוק יביאו אותנו להיות בעלי מצב רוח עליז ומבודח.

המדרש שמואל כותב "כי התורה והשמחה אחים הם לא יפרדו – כי פקודי ה' ישרים משמחי לב". וצריך לדעת דמה שהתורה היא 'משמחת לב' אין זה רק 'בחינה' אלא מציאות גמורה שיש לה הרבה נפק"מ למעשה. כגון שאבל אסור בתלמוד תורה משום שהתורה היא 'משמחת לב', וכן אפשר לקיים בתורה מצות שמחת יום טוב ע"י קביעת חציו לה' בלימוד התורה, כי התורה משמחת ממש כמו יין ובשר. אין הכוונה רק שהתורה גורמת לאדם להיות מרוצה ומאושר, אלא שהתורה מביאה את האדם לידי עליצות ורחבות הדעת.
מי שהסתובב מעט אצל גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א ראה תמיד אצלם מצב רוח טוב, שנינות, הומור עדין. [כאשר הגר"ק מבקש להעיר על שרולים קצרים הוא אומר 'האם אין לך כסף לקנות עוד חצי שרול...! וכן הלאה והלאה] החיים שלהם מלווים במבט שנון 'קונדסי' על חיי העולם הזה...
הם חיים בתוך עולם שמח.

סיפר הגאון רבי אברהם גניחובסקי זצוק"ל:
פנה אליי אברך אחד שיש לו בעיה: בנו בן השמונה-עשרה טוען לו 'אבא, אני צריך ללמוד נהיגה, זה יתן לי רחבות הדעת ואופקים נרחבים, וכך יהיה לי ראש פנוי וצלול יותר לתורה...' הוא לא יודע איך להתמודד עם טענת הבן ולחציו ללמוד רישיון...
אמרתי לו: הבה נלך יחדיו, אתה ובנך ואני, אל בית אחד מגדולי ישראל הגאון רבי חיים... שליט"א ונשאל לדעתו, ומסתמא הבן יקבל את מה שיפסוק אותו גדול.
הגענו לבית הגדול, ואמרתי לפניו: הבחור הזה לומד טוב בישיבת פלוני, לאחרונה הוא סבור שבשביל שיהיה לו רוגע הוא צריך ללמוד נהיגה, וכך הוא ירגיש 'משוחרר' שיכול לנוע כרצונו ימינה ושמאלה...
מה היתה תשובתו של הגר"ח? הוא הרי צודק!...
אני חשבתי שאני מתעלף, והאבא חשב גם כך, והחבר'מן הזה נהיה כל כך שמח ומאושר...
ואז הגר"ח ממשיך ואומר לאבא ברצינות גמורה: אם כך, כמה שיותר מהר תקנה לו חמור, כדי שיוכל לנוע כרצונו ימינה ושמאלה...

יצאנו החוצה והבחור אומר: אתם רואים שאני צודק, אמרתי לו: נו... תנהג על החמור, אך הבחור טען: את החמור ר' חיים הוסיף בבדיחותא, אבל לעיקרון הוא הסכים איתי... בקיצור, החלטנו להיכנס בחזרה לחדרו ואומרים שהבחור טוען שהחמור הוא לאו דוקא, הגר"ח הרים את עיניו וענה: למה לאו-דוקא? אברהם אבינו רכב על החמור ואתה לא יכול?! כך טען לו עם כל הרצינות...

אנחנו יוצאים החוצה, ולפתע נהיה כזה צחוק, צוחקים וצוחקים... והרבנית מגיעה ושואלת מה קורה כאן? אנחנו מספרים לה מה היה, והיא בתגובה גם כן פורצת בצחוק, וכך כולם צוחקים... ולפתע מודיע הבחור שהוא ממחר לשיבה לחזור לתלמוד... 'רגע, מה עם הרישיון?' - חלף לו הרצון לזה... העיקר שר' חיים הסכים שבעיקרון הוא צודק... זוהי כוחה של בדיחות הדעת, שמרחיבה את הלב, ומאפשרת לו להתרכז ולקבל תוכחה ולימוד.

קחו לי מנגן... ותהי עליו יד ה'

הראני אאמו"ר שליט"א את דברי הלבוש בסימן תקפ"ד:

"יש מקומות שנוהגים לקרות התקוע ממנין החמשה העולים, ואפשר שנהגו כן משום שיהא לבו שמח, כי התורה משמחת בדכתיב פקודי ה' ישרים [משמחי לב] וגו', ועל ידי כן יאושר כוחו שיוכל לתקוע יפה בלא הפסק או טעות..."

כידוע, הבעל תקיעה נמצא במתח נפשי לקראת התקיעות, מתח זה עלול לגרום לשיבוש ותקלות. לפיכך, מעלים אותו לתורה, כדי שהתורה תשמחו ותרגיע אותו, כך "יאושר כוחו לתקוע יפה".

אאמו"ר שליט"א הוסיף שאפשר שזהו הטעם שגם החתן עולה לתורה קודם חתונתו, על מנת לשמחו ולהרגיעו מן המתח וטירדת המצווה שהוא שרוי בה. כדי שיוכל לגשת לנישואיו בשמחה ויאושר כוחו לנהוג כראוי בלא טעות.

יש כאן בחינה נוספת:

בוודאי שמתם לב שעל 'לוגו' בית הכנסת 'אש קלמן' שלנו כתוב הפסוק "קחו לי מנגן", פסוק זה נמצא בספר מלכים שם מסופר על אלישע שרצה להתנבא אבל לא היה יכול כי היה שרוי בכעס, ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, לפיכך ביקש אלישע "קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

הניגון והשמחה מעוררים את השראת השכינה.

הלומד תורה, מבקש להשרות עליו שכינה, "כל העוסק בתורה – שכינה כנגדו", ולפיכך הוא צריך לגשת אל התורה מתוך שמחה וחדווה.

מדוע כתוב פסוק זה על סמל בית הכנסת שלנו? גם משום שאנו זוכים להשתמש הרבה בעצה זו של "קחו לי מנגן" וזוכים לטעום מעט מהתכלית של "ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'". וגם מפני שבפסוק זה רשום שמו של הצדיק רבי קלמן גולדשמידט זי"ע שעל שמו נקרא בית הכנסת.

רבי קלמן היה גדול בקניין זה של לימוד תורה מתוך שמחה וחדווה. גם מתוך יסורים נוראים היה מלא בשמחה, בזכרו את דברי רבינו נחמן כי "כל החולאים הבאים על האדם כולם באים רק ממינוע השמחה".

הוא סיפר לי פעם שהגוי ששהה בביתו לסועדו בחוליו היה משתאה תמיד כשהיה רואה את השמחה שהיתה שרויה עליו ביושבו מול דפי הגמרא, "מה אתם קוראים שם שמאיר לכם את הפנים?" היה הנכרי מתפלל...

לאחר פטירתו כתב לי אחד מידידי:

"...פעם ראיתי אותו בשעת הגבהת התורה אומר בהתרגשות משהו כמו: 'רק אנחנו זכינו מכל העולם, אין צרות בכלל'. וזה היה בכל הרצינות, בלי טיפת ציניות או תמימות שמגיעה ממוזרות..."

שנזכה גם אנו לקנות את התורה בשמחה.